

ARCHEOLOGIENOTA

ANTWERPEN DE DAMES
(prov. ANTWERPEN)

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Auteurs: Bert ACKE, Bart BARTHOLOMIEUX, Sarah
DALLE en Birgit LEENKNEGT

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Projectcode: 2016I131

- **Administratieve gegevens**

- ➔ Initiatiefnemer: zie privacyfiche
- ➔ Erkende archeoloog: Bart Bartholomieux, OE/ERK/Archeoloog/2016/00127
- ➔ Erkende archeoloog rechtspersoon: Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster, OE/ERK/Archeoloog/2015/00031
- ➔ Locatiegegevens: Antwerpen, Lange Nieuwstraat, Cellenbroederstraat en Meir (zie bijlage 2 en 3 bij het verslag van resultaten bureauonderzoek)
- ➔ Lambertcoördinaten: X: 152964, Y: 212168; X: 153032, Y: 212077
- ➔ Kadastergegevens: Antwerpen, afdeling 3, sectie C, percelen 222a, 225a, 216, 221, 220, 218a, 217, 182b, 183a, 187a, 189, 190f en 193w (zie bijlage 3 bij het verslag van resultaten bureauonderzoek)

- **Aanleiding vooronderzoek**

- ➔ zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

- **Resultaten vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**

- ➔ zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

- **Gemotiveerd advies**

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig om een correcte inschatting van het plangebied te kunnen maken, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aanwezigheid van een archeologische site niet bewezen of ontkracht worden. Ook de bewaringstoestand, aard en de afbakening in drie dimensies van deze site kon in dit bureauonderzoek niet vastgesteld worden. Daarom is een verder vooronderzoek noodzakelijk. Gezien de locatie van het plangebied zal men te maken hebben met een site met complexe stratigrafie. Archeologische boringen kunnen als primaire onderzoeksmethode niet worden weerhouden aangezien zij schadelijk zouden zijn voor het bovenliggende archeologisch archief. Ook zijn de bovenaan ongetwijfeld sterk puinhoudende lagen niet eenvoudig te onderzoeken aan de hand van handmatige boringen. Mechanische boringen zijn misschien wel mogelijk, maar vragen een bijkomende investering die niet te verantwoorden is voor dit project, en ook weinig meerwaarde zullen bieden. Als alternatief worden proefputten voorgesteld waarbij zowel de bodemopbouw als de archeologie geëvalueerd worden. Voor een uitgebreide

evaluatie van de verschillende onderzoeksmethoden wordt verwezen naar het verslag van resultaten (hoofdstuk 2.4.).

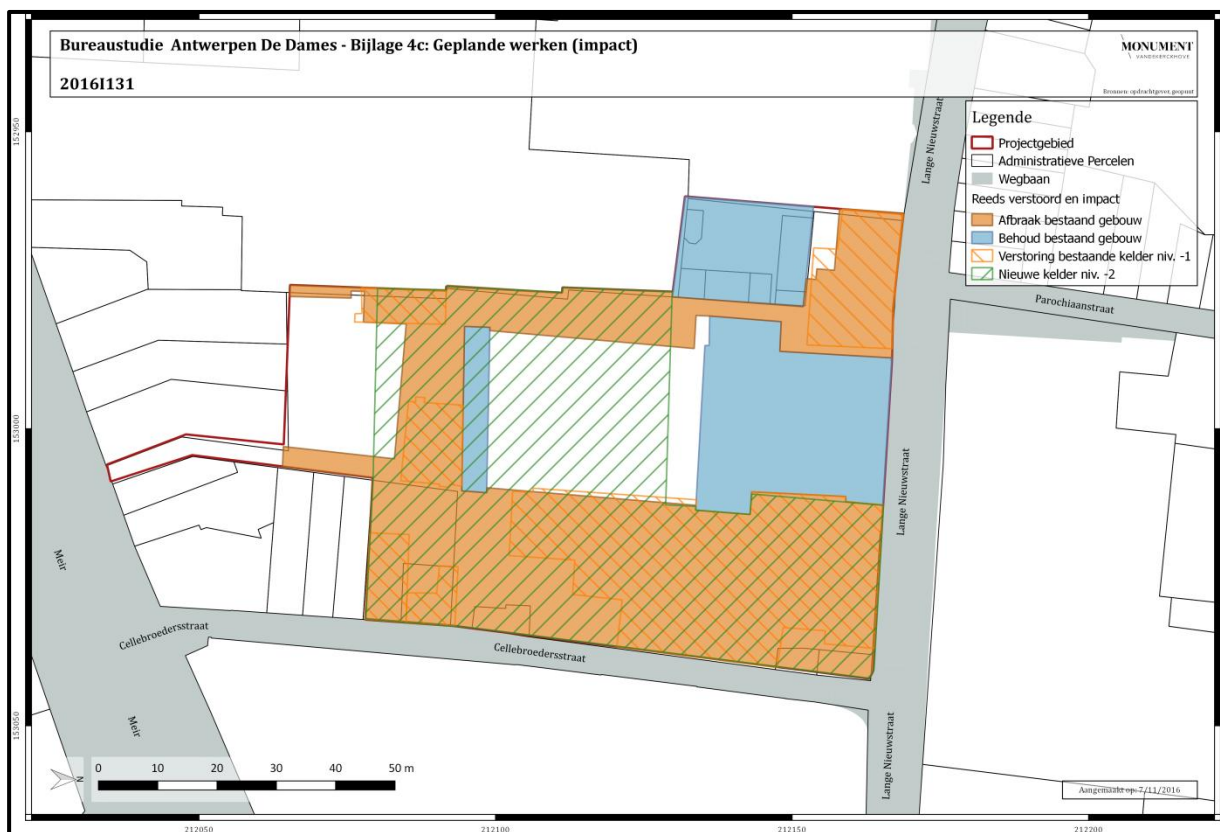
Het uitgestelde traject is noodzakelijk omdat het terrein op dit ogenblik in gebruik is als school. De gebouwen en binnenplaatsen blijven nog als school in gebruik tot augustus 2018, wat toegang voor het zware graafmachines sterk bemoeilijkt en ook problemen geeft naar uitvoering toe (veiligheid van de schoolkinderen, beschikbaarheid van de binnenplaatsen). Het is echter aan te raden om de archeologische evaluatie zo snel als mogelijk te voltooien om de omvang van eventuele opgravingen en de bijhorende kosten en timing hiervoor goed te kunnen inschatten. Een mogelijke tussenoplossing is om het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten uit te voeren met kleinere graafmachines dan gangbaar voor dergelijke projecten, op een moment dat de site langere tijd niet in gebruik is (zoals bvb. in de zomerschoolvakantie van juli-augustus 2017). Voor de timing van het overkoepelend project is het echter noodzakelijk dat de bouwaanvraag reeds vroeger kan ingediend worden.

Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan de verschillende onderzoeksfases moeten voldoen.

- **Planafbakening**

De totale site heeft een oppervlakte van ongeveer 6245m². Hiervan blijven enkele gebouwcomplexen bewaard, met name het Hotel Du Bois, het gaanderijgebouw met de structuur van de binnenhof en de Sint-Barbaragodshuizen (1346m²; figuur 1). De nieuw uit te graven kelder (3871m²) gaat 7m diep en zal 2 ondergrondse verdiepingen bevatten. Het terrein zal bijna volledig, op de te behouden binnentuin na, opnieuw bebouwd worden.

Op het aan te passen terrein (4899m²) zijn er al kelders aanwezig (2038m²) die ca. 3m diep gaan en mogelijk een deel oudere funderingen en sporen reeds vergraven hebben. Ca. 2861m² is mogelijk weinig verstoord. De te slopen bebouwing wordt pas afgebroken na augustus 2018. Enkel een binnentuin en speelplaats zijn momenteel vrij van bebouwing en toegankelijk voor zwaarder materieel. De gebouwen blijven in gebruik als school tot in augustus 2018.

Figuur 1: Situatie van de geplande werken (zie bijlage 4c in het verslag van resultaten).

• Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de bewaringstoestand en aard van de archeologische site en de omvang ervan in drie dimensies vast te stellen. Deze informatie kan getoetst worden aan de concrete bouwplannen en verstoringsdieptes om te bekijken of *in situ* bewaring mogelijk is. Door de vrij grote diepte van de ingreep over een grote oppervlakte lijkt hier op het eerste zicht weinig kans toe. Indien bewaring niet mogelijk is, wordt bepaald welke maatregelen dienen genomen te worden voorafgaand aan de geplande werken.

Hieronder worden de specifieke (niet limitatieve) onderzoeksvragen weergegeven voor het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten. Deze onderzoeksmethode is succesvol beëindigd wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord.

- Zijn er archeologische sporen in de ondergrond aanwezig?
- Zijn er archeologische sporen in de ondergrond aanwezig die gelinkt kunnen worden aan de huidige kennis uit historische bronnen?

- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten, zoals bijvoorbeeld leerlooierij, die eventueel gelinkt kunnen worden aan de vondsten t.h.v. het Osteriethuis?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Hoeveel archeologische niveaus kunnen onderscheiden worden?
- Kan met zekerheid gesteld worden dat er geen archeologische site meer aanwezig is?

- **Plan van aanpak**

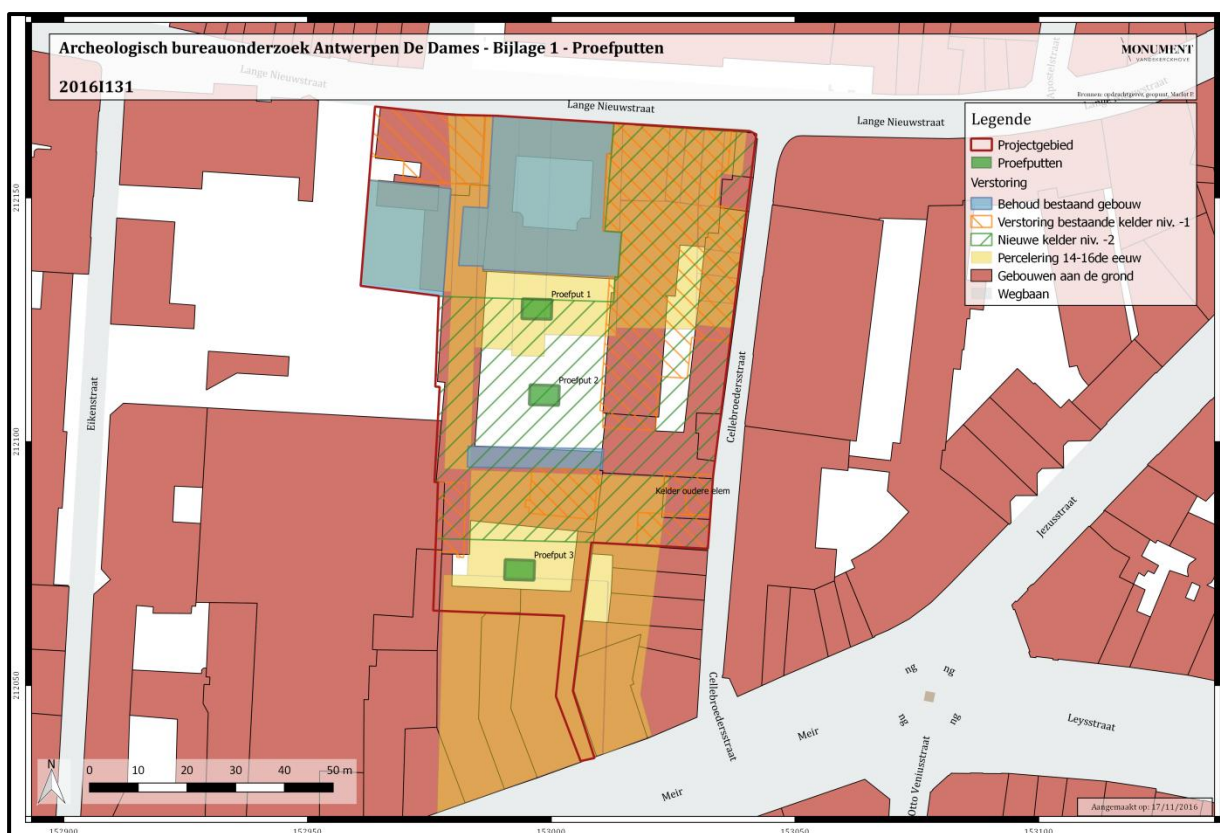
Om de aard van de archeologische site binnen het onderzoeksgebied te bepalen, is het noodzakelijk een aantal proefputten te plaatsen in de momenteel toegankelijke zones. In de binnentuin worden 2 proefputten en op speelplaats 2 wordt 1 proefput ingeplant om een zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw van het terrein. Elke proefput meet 4 bij 6m.

Er wordt tot op de ongestoorde geologische bodem verdiept en elk archeologisch relevant niveau in vlak wordt geregistreerd. Een bodemkundige onderzoekt eveneens de stratigrafie in een profiel van de proefput. Het uitgraven dient in alle veiligheid te kunnen gebeuren waarbij men getrapt verdiept. Indien het niet mogelijk is de moederbodem te bereiken in vlak, dient men de diepte na te gaan via controleboringen. Het is toegestaan om de diepere uitgravingen per proefput te beperken tot een deel van de put, indien zou blijken dat het verdiepen over de volledige oppervlakte van de put nefast zou zijn voor eventueel aanwezige sporen, of indien dit voor een correcte interpretatie van de site niet noodzakelijk is.

Het sleuvenplan (figuur 2) voorziet in 72m² proefput. In totaal wordt op die manier ca. 6% van de vrije, te onderzoeken ruimte (1200m²) opengelegd. Hoewel bij landelijke sites wordt gestreefd naar een 12% dekkingsgraad bij een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven, is dit in deze situatie, een stedelijke context met complexe stratigrafie, niet haalbaar en wenselijk. Enerzijds zit men met een groter grondverzet en dus –stockage doordat men dieper dient uit te graven, anderzijds is het doel van de proefputten een stratigrafische opbouw van het plangebied te verkrijgen, eerder dan een horizontaal ruimtelijk inzicht te verwerven zoals bij landelijke proefsleuven.

De uitgegraven grond wordt gestockeerd langs de sleuf. Het afgraven gebeurt machinaal (minigraver¹ met platte bak). Nadien wordt de sleuf opnieuw gedicht en het oppervlak hersteld.

In proefput 1 moet op zoek gegaan worden naar de vroegste gekende bebouwing langs de Lange Nieuwstraat (zie verslag van resultaten). Proefput 2 is ingeplant centraal in de binnenruimte waarover weinig of geen informatie beschikbaar is. Proefput 3 tenslotte is gesitueerd in de tuin van het voormalige Miniemenklooster, op de rand van het klooster zelf.

Figuur 2: Overzichtsplan met inplanting van de proefputten.

Qua timing zal dit vooronderzoek met ingreep in de bodem in uitgesteld traject moeten gebeuren, aangezien de plaats waar de proefputten moeten komen tijdens het schooljaar in gebruik is als speelplaats. De proefputten plaatsen terwijl de speelplaats gebruikt wordt, houdt onnodige veiligheidsrisico's en aanpassingen om de veiligheid te kunnen garanderen in. Bovendien zou het onderzoek voor overlast zorgen tijdens de schooluren.

¹ Een grotere kraan is meer ideaal om dit werk efficiënt uit te kunnen voeren, maar een groter exemplaar kan niet binnen via de poorten, die de enige toegang vormen tot de binnenpleinen zolang alle gebouwen aanwezig blijven.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

- **Gewenste competenties**

- ➔ Het team bestaat uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek in stadscontext. De tweede heeft minstens 100 werkdagen ervaring in stadscontext.
- ➔ Gedurende het veldwerk zal een aardkundige op afroep beschikbaar zijn op het terrein. De aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met stedelijke contexten.

- **Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk**

Er zijn geen voorziene afwijkingen op de Code van Goede Praktijk.

Archeologisch bureauonderzoek Antwerpen De Dames - Bijlage 1 - Proefputten

2016I131

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt, Maclot P.

Legende

- Projectgebied
- Proefputten
- Verstoring
 - Behoud bestaand gebouw
 - Verstoring bestaande kelder niv. -1
 - Nieuwe kelder niv. -2
- Perclering 14-16de eeuw
- Gebouwen aan de grond
- Wegbaan

